

درک عمومی معماری منظر

سری کتاب‌های کمک آموزشی کارشناسی ارشد

مجموعه معماری

مؤلف: سیمین عسگری

سرشناسه	: عسگری، سیمین
عنوان	: درک عمومی معماری منظر
مشخصات نشر	: تهران : مشاوران صعود ماهان، ۱۴۰۴
مشخصات ظاهری	: ۳۷۷ ص
فروست	: سری کتاب‌های کمک آموزشی کارشناسی ارشد
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۴۵۸-۸۲۹-۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیپای مختصر
یلداشت	: این محرک در آدرس http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است.
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۸۸۳۹۴۴

نام کتاب: درک عمومی معماری منظر

مؤلف: سیمین عسگری

ناشر: مشاوران صعود ماهان

نوبت و تاریخ چاپ: اول / ۱۴۰۴

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۵/۱۹۰/۰۰۰ ریال

شابک: ISBN : ۹۷۸-۶۰۰-۴۵۸-۸۲۹-۴

انتشارات مشاوران صعود ماهان: خیابان ولیعصر، بالاتر از تقاطع مطهری،

روبروی قنادی هتل بزرگ تهران، جنب بانک ملی، پلاک ۲۰۵۰

تلفن: ۴-۸۸۱۰۰۱۱۳

سخن ناشر

«ن والقلم و ما یسطرون»

کلمه نزد خدا بود و خدا آن را با قلم بر ما نازل کرد.

به پاس تشکر از چنین موهبت الهی، موسسه ماهان در صدد برآمده است تا در راستای انتقال دانش و مفاهیم با کمک اساتید مجرب و مجموعه کتب آموزشی خود برای شما داوطلبان ادامه تحصیل در مقطع کارشناسی ارشد گام موثری بردارد. امید است تلاش‌های خدمتگزاران شما در این موسسه پایه‌گذار گام‌های بلند فردای شما باشد. مجموعه کتاب‌های کمک آموزشی ماهان به‌منظور استفاده داوطلبان کنکور کارشناسی ارشد سراسری و آزاد تالیف شده‌اند. در این کتاب‌ها سعی کرده‌ایم با بهره‌گیری از تجربه اساتید بزرگ و کتب معتبر، داوطلبان را از مطالعه کتاب‌های متعدد در هر درس بی‌نیاز کنیم.

دیگر تالیفات ماهان برای سایر دانشجویان به‌صورت ذیل می‌باشد:

● **مجموعه کتاب‌های ۸ آزمون:** شامل ۵ مرحله کنکور کارشناسی ارشد ۵ سال اخیر به همراه ۳ مرحله آزمون تالیفی ماهان همراه با پاسخ تشریحی می‌باشد که برای آشنایی با نمونه سوالات کنکور طراحی شده است. این مجموعه کتاب‌ها با توجه به تحلیل ۳ ساله اخیر کنکور و بودجه‌بندی مباحث در هریک از دروس، اطلاعات مناسبی جهت برنامه‌ریزی درسی در اختیار دانشجو قرار می‌دهد.

● **مجموعه کتاب‌های کوچک:** شامل کلیه نکات کاربردی در گرایش‌های مختلف کنکور کارشناسی ارشد می‌باشد که برای دانشجویان جهت جمع‌بندی مباحث در ۲ ماهه آخر قبل از کنکور مفید می‌باشد. بدین‌وسیله از مجموعه اساتید، مولفان و همکاران محترم خانواده بزرگ ماهان که در تولید و به‌روزرسانی تالیفات ماهان نقش موثری داشته‌اند، صمیمانه تقدیر و تشکر می‌نماییم. دانشجویان عزیز و اساتید محترم می‌توانند هرگونه انتقاد و پیشنهاد در خصوص تالیفات ماهان را از طریق سایت ماهان به آدرس mahan.ac.ir با ما در میان بگذارند.

موسسه آموزش عالی آزاد ماهان

سخن مؤلف

درس درک عمومی معماری منظر، از دروس مهم رشته معماری و معماری منظر است که متأسفانه در بسیاری از دانشگاه‌ها از دروس دوره کارشناسی حذف شده است. در تدوین این کتاب تلاش شده تا مطالب مورد پرسش در کنکور کارشناسی ارشد پوشش داده شود. همچنین شناخت منظر در نگاه ایرانی و منظر مناسب با فرهنگ ایرانی مورد توجه قرار گرفته است. امید است کتاب حاضر انگیزه‌ای باشد برای مطالعه و تعمق بیشتر در شناخت باغ و منظر ایرانی تا طرح تقلیدی که در حال حاضر در طراحی منظر دیده می‌شود، اصلاح گردد.

سیمین عسگری

۷	فصل اول: مبانی شناخت معماری منظر
۸	۱-۱ تعریف معماری منظر
۹	۱-۲ اهداف معماری منظر
۹	۱-۳ ادراک معماری منظر
۱۳	۱-۴ تفاسیر محیط و منظر
۱۵	۱-۵ تفاوت باغ‌سازی و منظر
۱۶	سؤالات چهارگزینه‌ای تالیفی و پاسخنامه فصل اول
۱۷	سؤالات چهارگزینه‌ای سراسری و پاسخنامه فصل اول
۲۱	فصل دوم: دانش فنی و محیطی در طراحی منظر
۲۲	۲-۱ فرآیند محیط و منظر
۲۳	۲-۲ عوامل بوم شناختی
۲۵	۲-۳ عوامل تاثیرگذار در طراحی منظر
۲۷	۲-۴ گیاهان در طراحی منظر
۸۳	۲-۵ اقلیم و جغرافیای ایران
۸۹	سؤالات چهارگزینه‌ای تالیفی و پاسخنامه فصل دوم
۹۰	سؤالات چهارگزینه‌ای سراسری و پاسخنامه فصل دوم
۱۰۱	فصل سوم: هنر باغ‌سازی در ایران
۱۰۲	۳-۱ باغ در تصاویر ایران
۱۰۳	۳-۲ باغ در فرش ایرانی
۱۰۴	۳-۳ باغ در ادبیات ایران
۱۰۵	۳-۴ معرفی باغ‌های ایران
۲۶۰	۳-۵ اصول باغ‌سازی ایرانی
۲۷۷	سؤالات چهارگزینه‌ای تالیفی و پاسخنامه فصل سوم
۲۸۱	سؤالات چهارگزینه‌ای سراسری و پاسخنامه فصل سوم
۳۰۷	فصل چهارم: تاثیر باغ‌سازی ایران بر سایر کشورها
۳۰۸	۴-۱ باغ‌های اسلامی
۳۰۹	۴-۲ باغ‌های آندلوس
۳۱۲	۴-۳ باغ‌های هند
۳۱۶	سؤالات چهارگزینه‌ای تالیفی و پاسخنامه فصل چهارم
۳۱۷	سؤالات چهارگزینه‌ای سراسری و پاسخنامه فصل چهارم

۳۱۹	فصل پنجم: تاریخ باغ‌سازی جهان.....
۳۲۰	۵-۱ تاریخ باغ‌سازی.....
۳۲۰	۵-۲ باغ‌سازی در غرب.....
۳۲۳	۵-۳ باغ‌های قرون وسطی در اروپا.....
۳۲۳	۵-۴ توسعه باغ‌سازی در زمان رنسانس یا عصر طلایی تا امروز.....
۳۲۹	۵-۵ باغ‌های خاور دور.....
۳۳۳	سؤالات چهارگزینه‌ای تالیفی و پاسخنامه فصل پنجم.....
۳۳۴	سؤالات چهارگزینه‌ای سراسری و پاسخنامه فصل پنجم.....
۳۳۹	فصل ششم: منظر معاصر.....
۳۴۰	۶-۱ خلاصه تاریخچه معماری منظر.....
۳۴۱	۶-۲ دنیای جدید سرعت رشد و توسعه در قرن ۱۹ و ۲۰.....
۳۴۸	۶-۳ اروپا در قرن بیستم.....
۳۷۰	۶-۴ هنر محیطی.....
۳۷۲	سؤالات چهارگزینه‌ای سراسری و پاسخنامه فصل ششم.....
۳۷۷	منابع.....

فصل اول

مبانی شناخت معماری منظر

- ◆ تعریف معماری منظر
- ◆ اهداف معماری منظر
- ◆ ادراک معماری منظر
- ◆ تفاسیر محیط و منظر
- ◆ تفاوت باغ‌سازی و منظر

مبانی شناخت معماری منظر

۱ - ۱ تعریف معماری منظر

منظر در لغت به معنای تصویر از طبیعت است که در مقابل چشم ما قرار گرفته است. کلمه منظر تا چند دهه پیش به معنای بخشی از طبیعت بود؛ گزیده زیبایی از طبیعت که دارای جنبه‌های احساس برانگیز و رمانتیک باشد. اما امروزه منظور از طبیعت چیزی بیش از عینیت است و دارای جنبه‌های ذهنی نیز هست.

معماری منظر هنری بین رشته‌ای است که در تعامل هدفمند با دانش‌های دیگر از جمله: معماری، هنرهای تجسمی، محیط زیست، جامعه‌شناسی، روانشناسی محیط و اوقات فراغت شکل می‌گیرد. معماری منظر با هدف ساماندهی مطبوع محیط، به طراحی عرصه‌های باز و فضای بیرونی می‌پردازد.

در تصور عامیانه از معماری منظر، این رشته در حد تزئین محیط و کاشت گل و گیاه و ساخت آب نما و کف‌سازی تنزل می‌یابد. برای درک منظر باید تمایزهای فرهنگی، اجتماعی و تاریخی ادراک را شناخت، به عبارت دیگر آنچه که ذهنیت انسان را می‌سازد باید شناخته شود.

به این ترتیب مفهوم منظر از صحنه آرای تجمل‌گرای محیط به محصول تعامل انسان و طبیعت بدل می‌شود. این منظر دیگر موجودی صامت و بی‌تفاوت، آن چنانکه طی قرون متمادی در غرب انگاشته می‌شد، نخواهد بود. آگوستن برک، در مقدمه کتاب «پنج پیشنهاد برای مبانی نظری منظر» آن را چنین تعریف می‌کند: «وجودی نسبی و پویا، جایی که جامعه با طبیعت و منظر با محیط در تعاملی متقابل و دائمی به سر می‌برند.» (Berque, ۱۹۹۴:۹)

زنده و پویا بودن منظر به این معناست که از یک سو متأثر از انسان و نحوه زیست اوست و از سوی دیگر با شکل خود و تداعی خاطراتی که در زمان‌های طولانی بر بستر آن روی داده است بر تمدن، فرهنگ و نوع زیست آدمیان اثر می‌گذارد. منظر تنها عنصری عینی که از اجزای طبیعی باشد، شناخته نمی‌شود بلکه عنصری ذهنی و فرهنگی نیز خواهد بود که شکل‌گیری آن در اذهان مردم با دخالت تاریخ، اعتقادات دینی و اسطوره‌ای، اقلیم، سنت زیست و امثال آنها بوده است. در این تعریف منظر ایرانی و چینی و ایتالیایی تفاوت پیدا می‌کنند. برای مثال مفهوم کوه دماوند برای ایرانیان که در قلمرو فرهنگی این کوه زندگی کرده‌اند با مفهوم این کوه برای اروپاییان متفاوت است. ایرانیان بخشی از ذهنیت خود را از طریق شعر، نقاشی، داستان، مثل، اسطوره و سایر تولیدات فرهنگی به نسل‌های بعد منتقل کرده‌اند. از این رو دماوند جزئی از ذهنیت مشترک قوم ایرانی شده است.

معماری منظر به مثابه هنر نوین ساماندهی محیط‌های بیرونی برای تدوین مبانی نظری خود در گام اول به تعریف منظر به‌عنوان فضای اصلی موثر بر انسان و متأثر از او می‌پردازد. در پی آن به طبیعت به مثابه منبع الهام انسان و عنصر متناسب با ساخت وجودی او توجه کرده و زمینه تعامل انسان و طبیعت را به‌عنوان عملی آرمانی و احساسی فراهم آورده است. گام بعدی در طراحی در نظر گرفتن ابعاد محسوس فضا است.

۲-۱ - اهداف معماری منظر

این رشته سه هدف کارکرد، فرهنگ و زیبایی را به‌طور همزمان تعقیب می‌کند: **فرهنگی:** طراحی منظر، خلق فضایی و مرتبط با ذهنیت استفاده‌کنندگان مشروط به شناخت تاریخی و ذهنی از جامعه است. این کار از طریق نمادهای جامعه و به‌کارگیری آنها در طراحی محیط تحقق می‌یابد. نتیجه این اقدام تأمین هدف فرهنگی و هویتی در معماری منظر است.

هدف کارکردی: هدف کارکردی معماری منظر ذیل توجه به اقداماتی از قبیل خواناسازی یا شفاف‌ساختن محیط برای استفاده‌کنندگان تبیین می‌گردد. ساماندهی نشانه‌ها در محیط‌های شهری و بیرون‌شهری به‌عنوان بخشی از اهداف معماران منظر که در جستجوی ایجاد محیطی آرام و شناخته شده برای مردم باشد شاهد اهمیت کارکرد در این رشته است؛ متخصصان برآنند که حضور در محیط آشنا، که انسان بتواند هر دم موقعیت خود را در آن بیابد، موجب آسایش روانی و آرامش روحی استفاده‌کنندگان خواهد بود.

هدف زیبایی: زیبادوستی فطری انسان نیز زمینه‌ساز هدایت و توجه معماران منظر به آراستگی و زیبایی محیط است که اهمیت آن برای همگان آشکار است.

۳-۱ - ادراک معماری منظر

در تقسیم‌بندی کلاسیک، هنرها به دو گروه هنرهای تجسمی و هنرهای درام تقسیم می‌شوند. هنرهای تجسمی یا Plastic arts به واسطه آنکه در تولید آثارشان با ماده و مصالح سرو کار دارند، مخاطب بدون واسطه و از هر زاویه‌ای و در هر زمانی می‌تواند با آن ارتباط برقرار کند. در نتیجه، هنرهای تجسمی آن گروه از آثار را شامل می‌شوند که ادراک آنها به طریق محسوس صورت می‌گیرد. در این حالت مخاطب نیازمند دریافت پیام معقول از اثر نبوده و ایجاد حظ و لذت، بلاواسطه از روبرویی با اثر است. ادراک و حس ناشی از تماشای چشم‌اندازهای طبیعت و همچنین نقش‌هایی که از این مناظر بر تابلو کشیده می‌شوند، تجربه انسانی از جهان خارج و شناخت آن هستند. درک این گروه از آثار هنری که تحت نام هنرهای تجسمی شناخته می‌شوند متکی بر احساس بی‌واسطه انسانی است که از طریق تجربه صورت می‌گیرد.

هنرهای دراماتیک آن دسته از هنرهاست که درک آنها با ایجاد ارتباط میان عناصر مختلف اثر و دریافت کلیت آن به طریق معقول ممکن است. مانند درک مفاهیمی چون محبت، ایثار، عشق، مفاهیم اجتماعی و... در این روند ادراک مقصود نهایی پس از فعل و انفعال ذهنی حاصل می‌گردد. (در نتیجه معماری منظر جزو این دسته هنرها قرار نمی‌گیرد.)

دخالت جنبه‌های فرهنگی - تاریخی و کارکردی که به‌عنوان اهداف منظر شناخته شده است، در روند طراحی منظر متاخرند و از طریق نظام نشانه‌ها و تفسیر فضا به‌دست می‌آیند. در این عرصه آشنایی و خاطره‌انگیزبودن نشانه‌ها و نمادها نقش اصلی را در تأمین اهداف مذکور بر عهده دارند.

در زمینه نحوه ادراک محیط نوشته‌های راپاپورت و کریستوفر الکساندر منابع اصلی به‌شمار می‌آیند.

هنرهای تجسمی شامل نقاشی، مجسمه‌سازی، معماری، عکاسی، گرافیک، هنرهای تزئینی و امثال آنهاست.

ادراک منظر ابعاد زیادی دارد، اما حس بینایی به دلیل برتری بر سایر حواس و حجم زیاد اطلاعات که به‌دست می‌آورد، باعث شده تا نگاه اصلی در طراحی منظر به ویژگی‌های بصری محیط معطوف گردد. عناصری که در هنرهای تجسمی به‌عنوان مواد کار هنرمند به‌کار گرفته می‌شوند از قبیل: رنگ، نور، بافت، شکل، حجم، خط، سطح، نقطه و ترکیب آنها، در معماری منظر نیز عیناً مورد توجه هستند.

ادراک فرآیندی است که در مرکز هرگونه رفتار محیطی قرار دارد زیرا منبع تمام اطلاعات محیطی است. محیط‌ها تمام حس‌ها را تحریک می‌کنند و فرد را با اطلاعاتی بیش از توان پردازشش روبرو می‌سازند. بنابراین ادراک چیزی مثل احساس کردن نیست بلکه

نتیجه تصفیه پردازش صورت گرفته توسط فرد است. در واقع فرد خود بخشی از نظام ادراکی است در پردازش ادراکی جداسازی فرد از محیط دشوار است زیرا این دو همیشه در حال تعاملند و ادراک بستگی به چیزی دارند که فرد در حال انجام آن در محیط است. همچنین ادراک مبادله میان سرعت و دقت نیز محسوب می‌شود.

یک نظریه مهم در مورد ادراک ما از محیط نظریه گشتالت است. گشتالت کلیتی است مادی، روانی یا نهادی، دارای مختصاتی که اجزای آن به طور منفرد، فاقد چنان مختصاتی هستند.

تفکر عمده در نظریه گشتالت این است که: کل، چیزی بیشتر از مجموع اجزایش است در واقع کل ساختار است که دریافت می‌شود و نه تک تک اجزای آن.

برای مقدار اطلاعاتی که ذهن می‌تواند پیگیری کند، محدودیتی وجود دارد. زمانی که مقدار اطلاعات بصری زیاد می‌شوند، ذهن درصدد ساده کردن آنها با استفاده از گروه‌بندی بر می‌آید. از این رو اصول گشتالت در یاری رساندن به ذهن انسان، نقش مهمی برعهده می‌گیرد.

برای مثال، فرد خطی را که از اجتماع تعدادی نقطه به وجود آمده است، می‌بیند و نه تک تک نقطه‌ها را و مشابه آن این که آدمی با گوش دادن به یک ملودی، نت‌های تشکیل‌دهنده آن را به صورت انتزاعی نمی‌شنود، بلکه کلیت ملودی را ادراک می‌کند.

اصول گشتالت

۱. اصل مشابهت ۲. اصل مجاورت ۳. اصل تداوم ۴. اصل یکپارچگی یا تکمیل ۵. اصل روابط شکل و زمینه ۶. اصل سرنوشت مشترک ۷. اصل فرابوشاندگی

اصل مشابهت (Similarity)

گروه‌بندی اجزای مشابه در یک اثر بصری؛ چشم ما به صورت فطری عناصری را که دارای خصوصیات مشابه همدیگرند، به صورت یک مجموعه و یا یک گروه واحد می‌بیند.

سه عامل عمده ابعاد، رنگ و شکل، عناصر مهم در این گروه‌بندی‌ها هستند.

مشابهت در اندازه

مشابهت در شکل

اصل مجاورت (Proximity)

اجزایی که به هم نزدیک‌ترند، به عنوان یک مجموعه واحد و یا یک گروه دیده خواهند شد. نزدیکی عناصر بصری ساده‌ترین شرط برای با هم دیدن آنهاست.

چهار نوع عمده در گروه‌بندی براساس اصل مجاورت عبارتند از:

نزدیکی لبه‌ها (close edge)

هرچه یک ساختار بصری بیشتر به هم نزدیک باشند، بیشتر به‌عنوان یک گروه واحد دیده خواهند شد و این زمانی اتفاق می‌افتد که لبه‌های کناری اجزای یک ساختار در کنار هم قرار بگیرند.

تماس (touch)

اگر اجزای یک ساختار چنان به هم نزدیک شوند که با هم برخورد و همدیگر را لمس کنند، مشروط بر اینکه هنوز آن دو یا چند جزء بصری از همدیگر قابل تشخیص باشند.

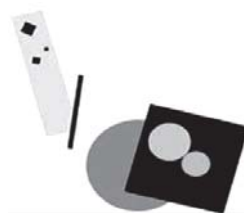
هم‌پوشانی (overlap)

قوی‌ترین گشتالت زمانی رخ می‌دهد که عناصر یک ساختار بصری بدون آنکه هویت مستقل خود را از دست بدهند، همدیگر را بپوشانند.

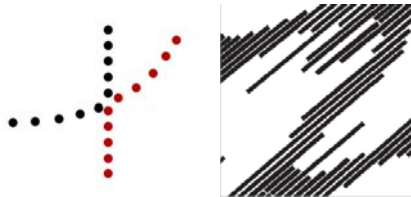
تلفیق‌کردن (combining)

استفاده از یک عنصر خارجی برای گروه‌بندی عناصر متفاوت یک ساختار در کنار هم است. از معمول‌ترین روش‌های تلفیق‌کردن عناصر و المان‌های بصری، خط‌کشیدن زیر آنها، محصور کردن آنها در یک شکل و سایه-روشن کردن است.

اصل تداوم (Continuance)

این اصل دلالت بر این دارد که چشم انسان مایل است کنتورهای (contour) موجود در یک ساختار بصری را تا جایی که جهت نقش مایه‌ها تغییر نیافته و مانعی ایجاد نشده است، دنبال کند. بر این اساس چشم ما طی یک فرآیند فطری به کنتورهای منفصل (جدا از هم) نامنظم و به صورت ناگهانی تغییر کننده، استمرار می‌بخشد.

اصل روابط شکل و زمینه (figure/ground relationship)

خوانش یک تصویر به کمک تضاد میان شکل و زمینه ممکن می‌شود. آنچه توجه ما را بیشتر جلب می‌کند شکل و غیر از آن زمینه است.

اصل سرنوشت مشترک (common fate)

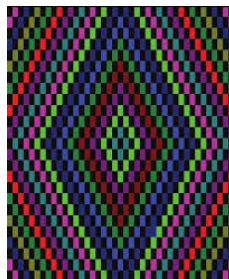
از این‌رو، در یک ساختار بصری، عناصری که با هم و در یک راستا به جنبش در می‌آیند، به‌عنوان یک گروه واحد یا یک مجموعه دیده می‌شوند. در هنرهایی که از تصاویر یا علائم متحرک بهره می‌گیرند، این اصل کاربرد ویژه‌ای می‌یابد.

پراگمانس: پراگمانس (کمال‌گرایی)، تلقی ما از یک گشتالت یا هیأت‌بندی خوب و قوی است به‌طوری‌که آن را از گشتالت یا هیأت‌بندی‌های موجود ضعیف‌تر، متمایز می‌سازد. این اصل هسته مرکزی اصول گشتالت را تبیین می‌نماید.

اصل فراپوشاندگی (Inclusiveness)

این اصل بیانگر این است که یک ساختار بصری در مجموع، ممکن است از چندین گشتالت کوچک تشکیل شده باشد که زیرمجموعه‌هایی برای گشتالت‌های بزرگ‌تر محسوب شوند. این گشتالت بزرگ‌تر از پراگمانس قوی‌تری نسبت به گشتالت‌های کوچک‌تر برخوردار است.

اصل یکپارچگی یا تکمیل (Closure)

بر اساس این اصل، چنانچه بخشی از تصویر یک شکل پوشانده شده یا جا افتاده باشد، ذهن به‌طور خودکار آن را تکمیل می‌کند و به‌صورت یک شکل کامل می‌بیند. به بیانی دیگر، چشم ما اشکال ناقص و ناتمام را به‌صورت کامل و یکپارچه می‌بیند.

ادراک و شناخت افراد از شهر

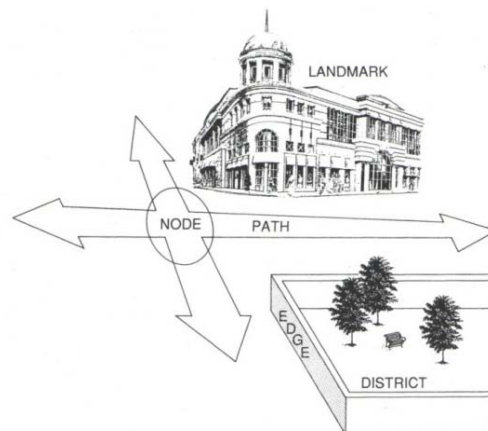
کوبین لینچ در کتاب سیمای شهر پنج عامل را برای نشان دادن و آنالیز نقشه‌های شناختی تعیین کرد: راه، لبه، حوزه، گره، نشانه. **راه‌ها:** عنصری ذهنی است که شهروند از شبکه حرکتی و ترددی شهر خود دارد. عنصر فوق‌الذکر بازیابی از نظام ارتباطی شهر به حساب می‌آید که توسط شهروندان تجربه می‌گردد. مانند خیابان‌ها، پیاده‌روها و راه‌های رودخانه‌ای.

لبه‌ها: عناصری محدود هستند که به‌صورت خطی جلوه می‌کنند اما مانند راه‌ها عمل نمی‌کنند بلکه مانند یک دیوار یا ساحل همانند مرز بین دو حوزه رفتار می‌کنند.

حوزه: فضاهای بزرگ‌تری از نقشه‌های شناختی هستند که ویژگی‌های مشترکی دارند. مانند محله‌های چینی که در بسیاری از شهرها هستند. حوزه‌ها بنا به تعریف لینچ قسمت‌هایی از شهر هستند که دست کم میان اندازه یا بزرگی باشند. همچنین باید واجد دو بعد باشند تا ناظر احساس کند که وارد آن شده است.

گره: نقاط مهمی که در واقع رفتارهایی در آنجا تمرکز می‌یابند. تجمع تلاقی راه‌های اصلی یا مکان‌هایی که در آنجا راه‌ها قطع می‌شوند همانند میدان پایین شهر، چرخه ترافیکی.

نشانه: ویژگی‌ها و عناصر مشخصی که مردم به‌عنوان نقاط مبنا استفاده می‌کنند. به‌طور معمول نشانه‌ها از مسافتی قابل دیدن هستند مانند یک ساختمان بلند در شهر.

۴-۱ - تفاسیر محیط و منظر

ماینینگ در کتاب «ده صورت مختلف از یک منظره» بیان می‌کند که هر منظری نه تنها از آنچه در برابر چشممان قرار دارد، بلکه از آنچه در فکرمان می‌گذرد نیز تشکیل شده است. این ده صورت عبارتند از:

۱ - محیط و منظر به‌عنوان طبیعت

در این دیدگاه برای طبیعت نقش غالب و اصلی و برای انسان‌ها نقش فرعی قائل می‌شود.

این دیدگاه طرفدار حفظ منابع طبیعی بوده و اعتقاد به حفظ طبیعت دارد. طراحانی که این نقش را پذیرفته‌اند، مهم‌ترین ارزش اجتماعی خود را «محافظة از طبیعت» و پروراندن و پاسداری محیط زیست می‌دانند. دیدگاه‌های رمانتیک زیر مجموعه این رویکرد هستند.

۲- محیط و منظر به‌عنوان زیستگاه

در این دیدگاه، محیط و منظر خانه‌ای برای بشر است. در این دیدگاه مردم در حال کار بر روی زمین هستند تا آن را اصلاح کنند تا تولید آن را افزایش دهند و آن را به‌عنوان سرمایه و منبع درآمد تعریف کنند. به‌طور خلاصه مردم در حال اهلی‌کردن و رام‌کردن زمین هستند. در این دیدگاه مردم و محیط وابستگی متقابل دارند. کشاورزان این دیدگاه را دارند. باکمینستر فولر نیز از طرفداران این دیدگاه است.

۳- محیط و منظر به‌عنوان محصول مصنوعی

در این دیدگاه به طبیعت به‌عنوان چیزی که توسط انسان خلق شده می‌نگرد. مثلاً خاک از فعالیت‌ها و چرخه‌های زیست انسان تولید می‌شود. در اینجا دیگر طبیعت وجود ندارد و کل محیط و منظر توسط بشر ساخته شده است.

۴- محیط و منظر به‌عنوان سیستم

این دیدگاه جامع، محیط و منظر را سیستمی می‌داند که از زیر سیستم‌های وابسته به یکدیگر تشکیل شده است. در این تفکر انسان‌ها و طبیعت تجلی یک کلیت سیستماتیک هستند. سیستم محیط و منظر و زیر سیستم‌های آنان برای سلامتی انسان و محیط زیست باید به‌درستی درک شده و سازمان پیدا کنند. در این دیدگاه عناصر خود چیزی نیستند بلکه بخش‌هایی از سیستم مرکب هستند. طراحان این ایده روش «مدیریت سیستم» را برای طراحی برمی‌گزینند.

۵- محیط و منظر به‌عنوان یک مسأله

در این دیدگاه محیط و منظر به‌عنوان وضعیتی نگرسته می‌شود که نیاز به اصلاح دارد. تخریب لایه ازن، هوای آلوده، جرایم شهری، محله‌های مسکونی متروکه و مخروبه، آلودگی محیط زیست همه جزو مسائل شهری به‌شمار می‌آیند. این دیدگاه ۴ دیدگاه قبلی را در بر دارد: احترام به طبیعت، پذیرش محیط به‌عنوان زیستگاه، حساسیت به طبیعت مانند محصولی مصنوعی و پاسخ‌گویی به طبیعت به شکل یک سیستم. تفکر «در چنین وضعی کاری نباید کرد» که در بسیاری مدارس دهه ۱۹۷۰ غالب بود، با این رویکرد تناقض دارد. در این حالت ممکن است منظر خسته‌کننده و فاقد خصوصیت مکانی شود.

۶- محیط و منظر به‌عنوان ثروت

این دیدگاه بر این تصور استوار است که مردم «مالک» زمین هستند. در اینجا مهم‌ترین ارزش همان ارزش اقتصادی آن است و سایر ارزش‌ها به امکان سرمایه‌گذاری زمین در درجه دوم قرار دارند.

۷- محیط و منظر به‌عنوان ایدئولوژی

در دیدگاه محیط و منظر نمادی از ارزش‌ها، آرمان‌ها، امیدها و آرزوهای یک فرهنگ است. طرفداران این دیدگاه متوجه به رمز درآوردن و رمزگشایی از معانی مربوط به مجموع آگاهی‌های آن فرهنگ و فلسفه زیربنایی و خودشناسی آن می‌باشد.

۸- محیط و منظر به‌عنوان تاریخ

در این دیدگاه محیط و منظر بیان‌کننده تاریخ فعالیت‌های طبیعت و انسان در مکانی خاص است که مانند تاریخچه جامعی با توجه به ترتیب زمان نگاشته می‌شود.

عناصر محیط و منظر در پس زمینه تاریخی دارای معانی بوده و بیان‌کننده عواملی هستند که باعث ایجاد این عناصر می‌شوند. الگوهای سکونت، فرم شهر، سبک معماری، جزئیات سایت و سایر ویژگی‌های طراحی برای تعیین قدمت عناصر و ارتباط آنها با ترتیب زمانی به کار می‌روند.

۹- محیط و منظر به‌عنوان مکان

در این دیدگاه محیط و منظر تجربه‌ای حسی است.

این دیدگاهی پدیده شناختی است که به جای توجه به عناصر محیط و منظر، همه آنها را با هم در نظر می‌گیرد تا احساسی کلی را بیان کنند.

این دیدگاه در درجه اول دیدگاهی بصری و فضایی است اما همه داده‌های حسی از جمله صدا و بو و ویژگی‌های وابسته به حس لامسه را نیز مورد نظر قرار می‌دهد و به احساس و سبک و فضای روانی مکان و پرمعنی‌بودن ساختار ذهنی و تداعی معانی که ایجاد می‌کند و توانایی آن برای اینکه بعد از مدت‌ها به خاطر بیاید توجه دارد. طرفداران این دیدگاه فرد و محیط اطرافش موجودیتی واحد و تفکیک‌نشده را تشکیل می‌دهند و حس کردن فضاهای سالم یکی از ابعاد مهم سلامتی انسان به‌شمار می‌آید.

۱۰- محیط و منظر به‌عنوان زیباشناسی

این دیدگاه تأکید اصلی را بر کیفیات هنری سیمای محیط و منظر دارد.

در این دیدگاه سایر نگرش‌ها به محیط و منظر که به معنی یا رابطه آن با فرهنگ، کاربری یا جنبه‌های اقتصادی آن توجه دارند در نظر گرفته شوند بلکه تنها به محیط و منظر مانند منظر بصری توجه می‌شود.

این دیدگاه ذهنی نسبت به محیط و منظر است که می‌گوید حقیقت و زیبایی تجربه‌شدنی و دیدنی نیستند بلکه آرمان زیباشناسی بوده که فکری و ذهنی هستند.

۵-۱- تفاوت باغ‌سازی و منظر

در سال ۱۹۸۲ میلادی در منشور فلورانس کمیته باغ‌های تاریخی تعریفی از باغ ارائه کرد که: باغ ترکیبی از جماد و نبات است پس اثری زنده و نمایانگر فرهنگ هر قوم و شرایط اقلیمی زادگاهش است. هرچند بیان چنین تعریفی برای میراث تاریخی نشان از اهمیت این پدیده دارد که به تبع آن در هر فرهنگ و اقلیمی و در ارتباط با ویژگی‌های بومی هر مکان بروز عینی خاصی پیدا کرده است. به بیانی دیگر ساختار اصلی تمام باغ‌های تاریخی جهان بر مبنای معماری طبیعت و مصنوع و یا روش تلفیق گیاه، آب و ابنیه است که ساماندهی کالبد برای خلق فضایی مناسب جهت زیست انسان می‌باشد. اما آنچه باغ را به‌عنوان میراثی فرهنگی و طبیعی در هر مکانی از دیگر مکان جدا می‌سازد لایه‌های مفهومی، معانی و نیز ویژگی‌های کالبدی و کارکردی مختص به آن در هر منطقه است.

باغ نمایانگر فرهنگ و قوم و اقلیم زادگاهش است و در زمان‌های مختلف در تاریخ مفهوم آن تغییر کرده و برای هر منطقه فرهنگی مفهوم متفاوتی دارد.

باغ می‌تواند تعریف کلی و جهانی داشته باشد اما مفهوم آن برای هر فرهنگ و ناحیه فرهنگی متفاوت است.

باغ به معنای ناحیه‌ای محصور و مخصوص کشت گیاهان است.

منظره‌سازی به معنای شکل‌دادن به فرم زمین به کار می‌رود.

سؤالات چهارگزینه‌ای سراسری فصل اول

- ۱- معماری منظر محیط چگونه حرفه‌ای است؟
 (۱) حرفه‌ای که به طراحی باغ‌ها و پارک اختصاص دارد.
 (۲) حرفه‌ای است که پاسخگوی نیازهای زیست محیطی و ساختارهای محیط طبیعی است.
 (۳) حرفه‌ای که با تجمیع هنر و علم به سازماندهی، برنامه‌ریزی و طراحی کل منظر فیزیکی - فرهنگی اعم از طبیعی و مصنوعی می‌پردازد.
 (۴) حرفه‌ای است که فقط به طراحی و ساخت فضاهای خارجی ساختمان‌ها اختصاص دارد.
- (سراسری ۸۱)
- ۲- توجه به کدامیک از موارد زیر در معماری منظر از اهمیت بیشتری برخوردار است؟
 (۱) به کارگیری عناصر طبیعی در طراحی
 (۲) به کارگیری الگوهای طبیعی
 (۳) رعایت اصول احساسی و ادراک
 (۴) رعایت مقیاس‌های انسانی
- (سراسری ۸۱)
- ۳- رشته معماری منظر با کدامیک از رشته‌های زیر مرتبط و درگیر می‌باشد؟
 (۱) معماری
 (۲) برنامه‌ریزی شهری
 (۳) طراحی شهری
 (۴) هر سه مورد
- (سراسری ۸۱)
- ۴- کدامیک از عناصر منظر به‌شمار نمی‌رود؟
 (۱) آب
 (۲) سنگ
 (۳) دورنما
 (۴) درخت
- (سراسری ۸۱)
- ۵- درک معماری منظر با کدامیک از موارد ارتباط دارد؟
 (۱) حواس پنجگانه
 (۲) جنبه‌های فرهنگی
 (۳) اساطیر
 (۴) جنبه‌های معقول
- (سراسری ۸۲)
- ۶- ادراک منظر اقدامی است.
 (۱) نیازمند به رمزگشایی
 (۲) معقول
 (۳) محسوس
 (۴) مبتنی بر دانش منظر
- (سراسری ۸۲)
- ۷- معماری منظر، حرفه‌ای میان رشته‌های اصلی تاثیرگذار در آن عبارتند از:
 (۱) طراحی صنعتی، گیاه‌شناسی، روانشناسی، معماری
 (۲) محیط زیست، ساختمان، مصالح‌شناسی، معماری
 (۳) هنرهای تجسمی، معماری، محیط زیست، عمران
 (۴) معماری، جامعه‌شناسی، تاریخ هنر، عمران
- (سراسری ۸۲)
- ۸- چرا امروزه نیاز به معماری منظر در محیط شهری مشهورتر شده است؟
 (۱) آسودگی محیط زیست به شدت گسترش یافته است.
 (۲) محیط شهرها از نظر روحی غیر قابل تحمل شده است.
 (۳) شهرها بسیار متأثر از ماشین شده‌اند.
 (۴) شهرها فرسوده شده‌اند.
- (سراسری ۸۲)
- ۹- معماری منظر حرفه‌ای است که:
 (۱) به ساماندهی فضای سبز می‌پردازد.
 (۲) به ساماندهی فضای سبز و محوطه‌سازی می‌پردازد.
 (۳) به معماری فضاهای بیرونی می‌پردازد.
 (۴) به ساماندهی فضای سبز محوطه‌سازی و اثاثیه شهری می‌پردازد.
- (سراسری ۸۲)
- ۱۰- دلیل پیدایش پارک در شهرها چیست؟
 (۱) ایجاد مجموعه فرهنگی برای مردم
 (۲) ایجاد محل بازی برای بچه‌ها
 (۳) ایجاد فضای سبز در شهر
 (۴) ارتباط طبیعت با شهروندان
- (سراسری ۸۲)
- ۱۱- نسبت معماری به معماری منظر مانند:
 (۱) فضای درونی به فضای بیرونی است.
 (۲) ساختمان به درخت است.
 (۳) فضای خالی به فضای پوشیده از آب و گیاه است.
 (۴) توده به بنا است.
- (سراسری ۸۳)

- ۱۲- در هنگام مواجه شدن با یک فضا، آنچه در ذهن انسان می‌نشیند، کدام است؟
 (۱) تمامی اطلاعات موجود به جز اطلاعات شنیداری
 (۲) اطلاعات صرفاً بصری
 (۳) تمامی اطلاعات موجود در فضا
 (۴) اطلاعات موثر بر ذهن

- ۱۳- معماری منظر:
 (۱) هنر فرم دادن به فضا است.
 (۲) به ابعاد عینی فضا می‌پردازد.
 (۳) فقط ارزش شکلی است.
 (۴) ارزش شکلی و عملکردی است.

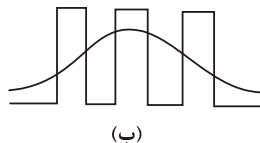
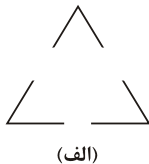
- ۱۴- هر فضای معماری:
 (۱) فقط ارزش عملکردی دارد.
 (۲) ارزش شکلی، عملکردی و معنی دارد.
 (۳) فقط ارزش شکلی دارد.
 (۴) ارزش شکلی و عملکردی دارد.

- ۱۵- کدام یک از رویکردهای زیر در معماری منظر در اولویت قرار ندارند؟
 (۱) رویکرد حفاظتی
 (۲) رویکرد زیباشناسانه
 (۳) رویکرد فرهنگی
 (۴) رویکرد کارکردی

- ۱۶- رابطه بیابان و کویر از نظر لغت‌نامه‌ای و علوم طبیعی چگونه است؟
 (۱) بیابان بخشی از کویر است.
 (۲) کویر بخشی از بیابان است.
 (۳) کویر و بیابان هم معنی‌اند.
 (۴) هیچ ارتباطی با هم ندارند.

- ۱۷- کدام جمله در مورد «ادراک» صحیح است؟
 (۱) ادراک تک بعدی و چند کیفیتی است.
 (۲) ادراک چند بعدی و چند کیفیتی است.
 (۳) ادراک سه بعدی و کیفیتی ثابت دارد.
 (۴) هر سه مورد

- ۱۸- اشکال «الف» و «ب» به ترتیب معرف کدام یک از اصول و قوانین گشتالت هستند؟

- (۱) بستگی یا فضای محصور - تداوم مطلوب
 (۲) بستگی یا فضای محصور - مجاورت
 (۳) تشابه - مجاورت
 (۴) تشابه - تکرار

- ۱۹- کدام عبارت در مورد رابطه میان منظر و محیط صحیح است؟
 (۱) محیط بخشی از منظر است.
 (۲) منظر بخشی از محیط است.
 (۳) منظر و محیط مقیاس واحدی دارند.
 (۴) موارد ۱ و ۲

- ۲۰- رابطه فاصله ناظر با درک بافت اجزای منظر طبیعی چگونه است؟
 (۱) رابطه‌ای ندارد.
 (۲) هرچه فاصله ناظر بیشتر باشد، بافت نرم‌تر ادراک می‌شود.
 (۳) هرچه فاصله ناظر بیشتر شود، بافت خشن‌تر ادراک می‌شود.
 (۴) هرچه فاصله ناظر بیشتر می‌شود، تفاوت بافت‌ها بهتر مشاهده می‌شود.

- ۲۱- کدام مولفه‌ها سازنده منظر شهری هستند؟
 (۱) اجتماعی، اقتصادی، کارکردی
 (۲) احساسی، فرهنگی، اکولوژیک
 (۳) احساسی، فرهنگی، اجتماعی
 (۴) اکولوژیک، اقتصادی، فرهنگی

- ۲۲- محیط چه موقع به عنوان منظر شناخته و تعریف می‌شود؟ (سراسری ۹۳)
- (۱) زمانی که توسط انسان دیده شود.
(۲) زمانی که توسط انسان ادراک شود.
(۳) عناصر طبیعی در آن وجود داشته باشد.
(۴) عناصر مصنوع در آن وجود داشته باشد.
- ۲۳- در فرآیند طراحی منظر برای جلوگیری از آشوب و بی‌نظمی کدامیک از عوامل زیر باید کاهش داده شود؟ (سراسری ۹۳)
- (۱) تنوع (۲) جذابیت (۳) سادگی (۴) هماهنگی
- ۲۴- کدامیک از موارد زیر جزو اهداف سه‌گانه معماری منظر هستند؟ (سراسری ۹۳)
- (۱) اجتماعی، عملکردی، تاریخی (۲) اقتصادی، اجتماعی، ترافیکی
(۳) فرهنگی، عملکردی، زیباشناسانه (۴) فرهنگی، اجتماعی، زیباشناسانه
- ۲۵- عوامل هویت‌ساز در مناظر شهری عبارتند از: (سراسری ۹۳)
- (۱) عوامل فرهنگی، محیطی و اقلیمی (۲) خاطرات جمعی و تعاملات اجتماعی
(۳) تعاملات اجتماعی هماهنگ با بافت و فضا (۴) هر سه مورد

پاسخنامه سؤالات چهارگزینه‌ای سراسری فصل اول

- ۱- گزینه «۳»
۲- گزینه «۳»
۳- گزینه «۴»
۴- گزینه «۳»
۵- گزینه «۱»
۶- گزینه «۳»
۷- گزینه «۳»
۸- گزینه «۲»
۹- گزینه «۳»
۱۰- گزینه «۴»
۱۱- گزینه «۱»
۱۲- گزینه «۴»
۱۳- گزینه «۳»
۱۴- گزینه «۲»
۱۵- گزینه «۱»
- ۱۶- در معماری منظر علاوه بر تأکید بر جوانب زیبایی‌شناسانه، جنبه کارکردی آن نیز بسیار اهمیت دارد. در عین حال یکی از ویژگی‌ها و جنبه‌های کارکردی معماری منظر تاثیر بر فرهنگ جامعه می‌تواند باشد. اما رویکرد حفاظتی آنها زیاد مورد نظر نمی‌باشد.
وقتی نقشه جغرافیای ایران را در ذهن مجسم کنید، می‌بینید که در قسمت‌های مرکزی ایران، نوشته شده: "دشت کویر" و یا "کویر لوت" حال "کویر لوت" به چندین بیابان تقسیم‌بندی شده بنابراین بیابان بخشی از کویر است.
گزینه «۲»

۱۷- گزینه «۲»

۱۸- گزینه «۱»

۱۹- گزینه «۴»

۲۰- گزینه «۲»

☞ در فواصل نزدیک بافت اشیاء و منظر به صورت خشن تر دیده می شود و در فواصل دورتر به صورت نرم تر حس می گردد.

۲۱- گزینه «۲»

☞ در منظر نقش فرهنگ و محیط زیست از همه مولفه ها بیشتر است. در نتیجه گزینه ۲ و ۴ صحیح به نظر می رسد. عناصر سازنده منظر شهری در سوال مطرح شده است. ابعاد خاطره انگیز فضای شهری که یادآور گذشته اند، مولفه احساسی محسوب می شوند. اقتصاد از مولفه هایی است که در هنگام طراحی باید به آن توجه شود اما در بررسی عناصر سازنده اقتصاد مشاهده نمی شود.

۲۲- گزینه «۲»

☞ محیط زمانی به عنوان منظر شناخته می شود که توسط انسان ادراک شود. منظور از طراحی منظر نیز طراحی محیطی است که انسان در آن حضور دارد پس محیطی که انسان آن را درک نکرده باشد، موضوع منظر نیست. راه های این ادراک حواس پنجگانه است که شامل دیدن، شنیدن، لمس کردن، بوییدن و چشیدن است.

۲۳- گزینه «۱»

☞ هرچه اطلاعاتی که ذهن باید آنها را پردازش کند، بیشتر باشد احساس بی نظمی در محیط بیشتر می شود. در صورتی که حجم اطلاعات وارد شده به ذهن بیشتر از ظرفیت ذهن برای پردازش باشد، ذهن از روش طونل دید استفاده می کند یعنی اطلاعات اضافه را حذف کرده و فقط مسائلی که در اولویت هستند را مورد توجه قرار می دهد. این موضوع نوعی بار روانی محسوب می شود. برای جلوگیری از آشوب و سردرگمی و بی نظمی بهتر است از طراحی ساده و تنوع کمتر استفاده شود.

۲۴- گزینه «۳»

☞ این رشته سه هدف کارکرد، فرهنگ و زیبایی را به طور همزمان تعقیب می کند. کوین لینچ در کتاب خود با عنوان سیمای شهری، خوانایی محیط به مثابه خواسته ای کارکردی برای ساماندهی سیمای شهر را هدف اصلی مطالعات منظر شهری خود می داند.

۲۵- گزینه «۲»

☞ در اکثر شهرهای فلات ایران شرایط اقلیمی مشابه است. در این اقلیم های مشابه بافت شهری مشابهی هم دیده می شود اما هویت شهرها از هم مستقل است. احساس هویت در مناظر شهری بیشتر به اتفاقات و خاطرات جمعی و نوع تعامل اجتماع افراد در شهر بستگی دارد. برای مثال اتفاقات خاص در خرمشهر در دوره جنگ تحمیلی بر هویت این شهر اثر دارند و ما این شهر را از آن پس با عنوان دیگری می شناسیم.

فصل دوم

دانش فنی و محیطی در طراحی منظر

- ◆ فرآیند محیط و منظر
- ◆ عوامل بوم‌شناختی
- ◆ عوامل تاثیرگذار در طراحی منظر
- ◆ گیاهان در طراحی منظر
- ◆ اقلیم و جغرافیای ایران

دانش فنی و محیطی در طراحی منظر

۱-۲- فرآیند محیط و منظر

اکوسیستم

هر موجود زنده به تنهایی یک سیستم یا مجموعه منظم است و در عین حال ممکن است از سیستم‌های کوچک‌تر تشکیل یابد. وقتی موجودات زنده اجتماع و تشکل می‌یابند، روابط نظام‌مندی بین آنها پدیدار می‌شود و در نهایت وقتی همه موجودات زنده در یک محیط قرار می‌گیرند، یک سیستم بزرگتر را تشکیل می‌دهند که به دلیل وجود روابط قانونمند و هدفدار بین محیط و جانداران این مجموعه سیستم **اکولوژیک** یا اکوسیستم نامیده می‌شود.

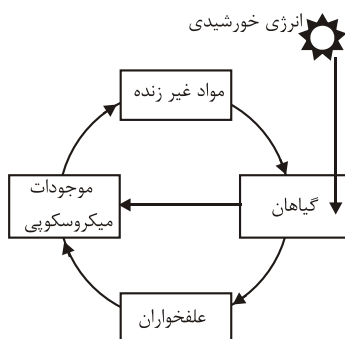
اکوسیستم از اجزای زیر تشکیل یافته است:

۱- مجموعه عوامل غیر زنده

۲- تولیدکننده‌ها یا گیاهان کلروفیل‌دار

۳- مصرف‌کننده‌ها شامل دو گروه: گیاه‌خواران یا مصرف‌کننده‌های ردیف اول و گوشت‌خواران یا مصرف‌کننده‌های ردیف دوم.

۴- تجزیه‌کننده‌ها

توالی گیاهی

به‌طور کلی مراحل تغییر تدریجی یک اکوسیستم را که در مدتی طولانی و در طول قرن‌ها رخ می‌دهد، **توالی** گویند. در توالی بوم‌شناختی، اجتماعات مختلف به‌طور متوالی و منظم در محل معینی پدید می‌آیند. ترتیب اجتماعات که از روی سنگ برهنه آغاز می‌شود و مثلاً تا تشکیل یک جنگل بلوط و گردو ادامه می‌یابد، **توالی اولیه** نام دارد، یعنی قبلاً اجتماعی در این محل وجود نداشته است.

توالی اولیه

۲- گلسنگ‌ها جایگزین جلبک‌ها شده‌اند. ۱- جلبک‌ها در منافذ سنگ مستقرند.

۴- یک شکاف در سنگ ایجاد شده و خاک تولید شده از بقایای به‌جا مانده از گلسنگ و خزه در این شکاف آماده پذیرش دانه‌های گیاهان می‌باشد.
۳- سنگ پوشیده شده از خزه، خزه از بقایای گلسنگ‌ها استفاده می‌نماید.

در موارد دیگر اجتماعاتی که در گذشته بوده و از بین رفته‌اند، همچنان بر ویژگی‌های محیط فیزیکی اثر خواهند داشت. به‌عنوان مثال این اثر وقتی رخ می‌دهد که جنگلی با آتش‌سوزی ویران شود. توالی در این محل یعنی روی خاکی آغاز می‌شود که با فعالیت‌های اجتماعات پیشین تعدیل شده است. بنابراین ترتیب اجتماعات در مناطقی که قبلاً در آنها اجتماع زیستی وجود داشته، نمونه‌های **توالی ثانویه** هستند.

۲-۲- عوامل بوم‌شناختی

محیط و منظر در طول زمان در واکنش به عوامل بوم‌شناختی شکل می‌گیرند که عبارتند از: فرآیند زمین‌شناسی که شامل فرآیندهای شکل‌گیری طبقات زمین، آب‌شناسی، یخچال‌ها، باد و هوازگی است و از جمله: فرآیند خاک‌سازی، فرآیندهای زیست‌شناختی

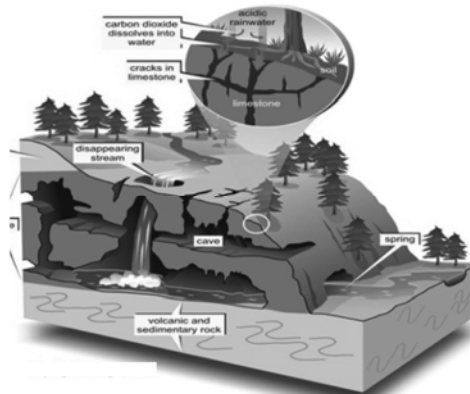
۱-۱-۲- فرآیند زمین‌شناسی

در این فرآیند سنگ‌ها ساخته شده سپس خرد شده، فرسوده و ته‌نشین شده تا دوباره به‌صورت سنگ درآیند. این فرآیندها شامل عامل مربوط به طبقات زمین هستند که به وسیله تجزیه رادیواکتیو از درون زمین اثر می‌گذارند. عوامل فرسایشی مثل باد، باران و جریان یخچال‌ها و عوامل هوازگی (تجزیه فیزیکی و شیمیایی) را شامل می‌شوند.

۲-۱-۲- آب‌شناسی

چرخه آب-تبخیر آب اقیانوس‌ها و ورود آن به جو زمین، بارش آن به سطح زمین، جاری‌شدن آن روی سطح و تشکیل آب‌های سطحی و زیرزمینی و بازگشت آب به دریا- عامل فرسایشی مهم است.

- آب‌های سطحی و زیرزمینی هر دو در تغییر فرم زمین دخالت دارند.

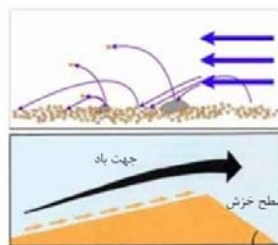
- آب‌های زیرزمینی با حل لایه‌ها باعث پیدایش حفره می‌شوند. وارد و خارج شدن آب به این حفره‌ها در طول زمان باعث به وجود آمدن حوضچه کارستیک می‌شود.
- در غالب محیط و منظر جریان آب سطحی مهم‌ترین عامل فرسایش است که میزان فرسایش به حجم آب و شدت جریان و جنس خاک بستگی دارد.
- توانایی آب در جابه‌جا کردن آبرفت بستگی به سرعت آن دارد. در قسمت‌های پرشیب بالای رود که آب با سرعت جریان دارد، فرساینده‌تر و در قسمت‌های کم‌شیب‌تر محل ته‌نشین شدن آبرفت است. (برون‌ریز رودخانه)

۳-۱-۲- یخچال‌ها

- یخچال‌ها توده‌های برف و یخچال‌های سطحی هستند که در طول سال پایا بوده و در اثر وزن خود به حرکت درمی‌آیند.
- یخچال‌ها بسیار سنگین‌اند و توده‌های سنگ‌های کوه را کنده، درحالی‌که حرکت می‌کنند آن را از جا در آورده به جلو و اطراف خود می‌غلطانند.

۴-۱-۲- باد

- باد می‌تواند باعث جابه‌جایی و ته‌نشین شدن مواد رسوبی شود.
- فرسایش باد در سنگ‌ها زاویه، شکستگی، سوراخ و ترک ایجاد می‌شود که توده‌های شن‌های روان تپه‌های شنی را به‌وجود می‌آورند.

نحوه حمل ماسه‌ها توسط باد

اشکال ایجاد شده بر اثر فرسایش بادی

۵-۱-۲- هوازدگی

هوازدگی اساسی ترین مکانیسم فرسایشی است که شامل هوازدگی مکانیکی یا تلاشی و هوازدگی شیمیایی می‌شود.

عوامل هوازدگی فیزیکی عبارتند از:

- انبساط و انقباض سنگ‌ها و ترک خوردن آنها به دلیل گرم و سرد شدن هوا
- رشد ریشه گیاهان که باعث خرد شدن سنگ‌ها می‌شود.
- وارد شدن آب در منافذ سنگ‌ها و یخ‌زدگی آب که باعث خرد شدن سنگ می‌شود.

عوامل هوازدگی شیمیایی عبارتند از:

تجزیه شیمیایی مواد در اثر حرارت درون زمین که به جنس مواد درون زمین و طبقات مختلف زمین بستگی دارد.

نکته:

• فرسایش عبارت است از: جابجایی خرده‌های سنگی و خاک توسط باد، رودخانه و یخ. مواد فرسایش یافته وارد دریاها گردیده و به صورت رسوباتی از گراول، ماسه، سلیت و رس در کف دریاها به جای گذاشته شده و در نهایت سنگ‌های رسوبی جدید را به وجود می‌آورند. انواع فرسایش براساس عوامل فرسایشی عبارتند از: فرسایش آبی، فرسایش بادی، فرسایش هوازدگی، فرسایش یخزایی، فرسایش زیستی

- زمین‌های شنی سریع‌تر دچار فرسایش می‌شوند.
- شدت تأثیر باران متناسب است با میزان شیب زمین. هم چنین شیب زمین در میزان جریان آب تأثیرگذار است. شیب‌های طولانی، باران بیشتر و در نتیجه جریان آب سطحی بیشتری دارند. به‌طور کلی شیب با طول و شدت بیشتر، فرسایش بیشتر خواهد داشت به این دلیل که جریان آب روی آنها شدیدتر و بیشتر خواهد شد. این برای شیب‌های تا ۵۰ درجه صادق است. روی شیب‌های بیشتر عملاً آب فرصتی برای فرسایش پیدا نمی‌کند. چون در واقع آبی روی شیب نمی‌ماند.
- شیب‌های کمتر از ۵۰ درجه بیشترین فرسایش آبی را دارند.

۳-۲- عوامل تاثیرگذار در طراحی منظر

زمین و فرم آن

توپوگرافی

اگر یک سطح تراز زمین را قطع نماید به فصل مشترک این سطح تراز و سطح خارجی زمین «منحنی میزان» یا «منحنی تراز» گفته می‌شود. به عبارت دیگر چنانچه نقاط هم ارتفاع را روی نقشه به هم وصل نماییم یک منحنی به دست می‌آید که به آن منحنی میزان گفته می‌شود. به پلانی که بر روی آن خطوط تراز ترسیم شده باشد، پلان توپوگرافی گفته می‌شود.

نکته: منحنی‌های میزان به‌طور معمول به‌صورت بسته می‌باشند. ولی ممکن است به سبب بزرگی شعاع آنها در یک نقشه بسته نشوند. این منحنی‌ها غیر متقاطعند ولی در پرتگاه‌ها بر یکدیگر مماس و در غارها در یکدیگر داخل می‌شوند. جایی که خطوط تراز به هم نزدیک می‌شوند، شیب بیشتر است.

خط‌رأس‌ها و خط‌القعرها

به خط اصلی و بلندترین یال بین دو قله که محل تقسیم آب باشد بخش‌بند یا خط‌الرأس گفته می‌شود. محل برخورد دو دامنه شیب‌دار در بالاترین نقطه تماس را یال می‌نامند.

شیب

شکل زمین به‌صورت حصار

اگر خط‌الرأس‌ها از ارتفاع چشم بالاتر روند، فرم زمین جلوی دید را می‌بندد و فضای محصورشده که قرار دارد، میدان دید نامیده می‌شود.

هرچه فاصله بین فرم‌هایی که مرز را به‌وجود می‌آورند، بیشتر شده میدان بزرگ‌تر می‌شود و محیط و منظر وسعت بیشتری می‌یابند. در این حالت مقیاس آن بزرگ‌تر و بافت درشت‌تر می‌شود.

هرچه این فواصل کاهش می‌یابند، فضا کوچک‌تر شده از لحاظ روانی، محفوظ‌تر گشته و خصوصی‌تر می‌گردد که بافت ریزتری داشته و فضا کوچک‌تر و خصوصی‌تر می‌شود.

فرم زمین و زهکشی

خط‌الرأس‌ها تقسیمات توپوگرافی هستند که محیط و منظر را به مناطق زهکشی قسمت می‌کنند که به آنها آب‌خیز گفته می‌شود. تمامی آبی که به یک طرف خط‌الرأس فرو می‌ریزد از یک زهکش عبور می‌کند و آبی که برطرف دیگر آن می‌ریزد از زهکش دیگر می‌گذرد.

تقسیمات آب‌خیزها یا خط‌الرأس‌ها مرزهای طبیعی سیستم‌هایی هستند که در اثر نیروی جاذبه کار می‌کنند.

فرم زمین و آسایش

آسایش حسی است که از ترکیب مناسب حرارت، انرژی‌های تابشی، رطوبت و سرعت باد ناشی می‌شود و بدن انسان این وضعیت را از نظر جسمی مناسب ارزیابی می‌کند. آسایش معمولاً توسط اقلیم تعیین می‌شود.

در مقیاس ناحیه‌ای آن را کلان اقلیم گفته در مقیاس برنامه‌ریزی اراضی به آن میان اقلیم گفته و در مقیاس سایت به آن خرد اقلیم می‌گویند.

مهم‌ترین عامل تعیین‌کننده خرد اقلیم در طبیعت و مناظر طبیعی پستی و بلندی‌ها هستند. در طول شب هوای سرد به پایین‌ترین نقطه می‌آید در دره‌ها درجه حرارت شب ممکن است ۱۰ درجه کمتر و رطوبت نسبی ۲۰ درجه بالاتر از سراشیبی باشد. به علاوه ممکن است تا صبح مه در دره‌ها تشکیل گردد. در طول مدت روز موقعیت برعکس است. یعنی در دره‌ها حرارت بالاتر بوده و رطوبت نسبی کمتر از قسمت‌های بالا می‌شود. بنابراین تپه و دره موکد دو منتهی‌الیه حرارتی هستند. پس به علت هزینه گزاف گرمایش یا سرمایشی در تپه دره‌ها و یا در کیسه‌های یخبندان مناسب نیست. در نیمکره شمالی بهترین مکان مسکن گزیدن در نیمه راه تپه جنوبی است.

نکته: تابش خورشید ثابت‌ترین عامل اقلیمی است و تعیین‌کننده اقلیم کلان است. گیاهان و باد تعیین‌کننده خرد اقلیم در معماری‌اند، نه در مناظر طبیعی.

باد و تهویه

برجستگی‌های سطح زمین به‌عنوان مانع و نیز تغییردهنده جهت جریان هوا عمل می‌کنند.

سرعت وزش باد با توجه به شکل زمین نیز تفاوت خواهد کرد.

آب

استفاده از آب به صورت:

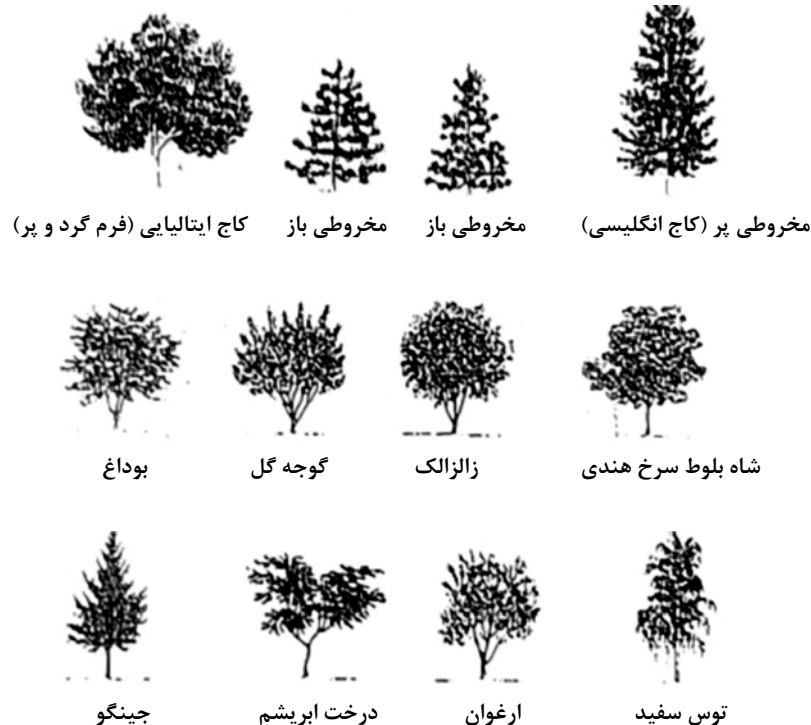
- آب از نظر حرکت: مثل آبشارها و فواره‌ها
- آب به صورت کنایه و اشاره: مثل آب ساکن که نشان صلح است. در قالب آبگیر و حوض‌ها
- آب به صورت آیین مثل: استفاده از حجم و سرعت زیاد آب نمایش قدرت خدایی نسبت به جهان است.

۴-۲- گیاهان در طراحی منظر

گیاهان مانند درختان بزرگ و متوسط در خرد اقلیم نقش تعدیل‌کننده دارند. آنها در برابر نور عمودی یا کمی مایل خورشید سایه ایجاد می‌کنند.

فرم گیاهان

- گیاهان مخروطی تاکید بر جهت عمودی (به‌عنوان نقطه کانونی)
- گیاهان ستونی مانند گیاهان مخروطی هستند.
- گیاهان مدور فاقد جهت زمینه‌ای برای فرم‌های جهت‌دار هستند.
- گیاهان چتری بر جهت افقی تاکید می‌کنند. (استفاده در امتداد دادن فرم‌های معماری)
- گیاهان هرمی برای نمایش استحکام و دوام به کار می‌روند.
- درختان مجنون نمایش آبشار هستند.
- گیاهان بی‌شکل در اثر شرایط شکل می‌گیرند.

- در فضای کم و کوچک از درختان بزرگ و بلند که تاج آنها بالاتر از سطح دید است، برای ایجاد سایبان استفاده می‌شود. درختچه‌های پرشاخ و برگ بیشتر سطح را گرفته و محیط را کوچک‌تر نشان می‌دهند.

رنگ گیاهان

گیاهان با رنگ‌های سبز روشن فضا را با روح‌تر و شادتر می‌کنند و گیاهان تیره رنگ فضا را غم‌انگیز جلوه می‌دهند.

بافت گیاهان

گیاهان با بافت‌های درشت به‌عنوان کانون دید استفاده شده و بافت‌ریز به‌عنوان پس‌زمینه استفاده می‌شود. در فضاهای کوچک و تنگ نباید از گیاهان با بافت درشت استفاده کرد چرا که فضا را کوچک جلوه می‌دهند. گیاهان با بافت ریز در فضاهای کوچک استفاده می‌شوند و باعث می‌شوند فضا بزرگ‌تر به نظر برسد. در حیات کوچک مانند حیات منازل مسکونی ایجاد تنوع بیش از فضای بزرگ اهمیت دارد.

درختان کوچک و گلدان

این درختان در حیات‌های کوچک و محیط‌های صمیمانه بسیار مناسبند، زیرا به فضا رنگ و سایه داده اما بر فضا غالب نمی‌شوند. در چنین زمینه‌هایی معمولاً به‌عنوان عناصر تاکیدکننده یا نقاط کانونی کاربرد دارند.

بوته‌های بلند

در فضاهای بزرگ می‌توانند به‌عنوان تندیس استفاده شوند یا به‌صورت پس‌زمینه استفاده شوند که در جلوی آنها گیاهان کوتاه‌تر یا مجسمه نمایش داده شود.

بوته‌های متوسط و کوتاه

قد آنها نباید هم‌اندازه چشم ناظر باشد که ایجاد تنش نکند. از این گیاهان برای پیوند اجزای مجزا استفاده می‌شود. گیاهان پوشاننده کف در موارد زیر استفاده می‌شوند:

وحدت‌بخشی به عناصر مستقل

تعریف‌کننده مرزها

تثبیت شیب و جلوگیری از فرسایش خاک

گیاهان و عمق فضا

ترکیب فضا شامل پس‌زمینه، زمینه میانی و پیش‌زمینه، زمینه میانی به‌عنوان موضوع مطرح می‌شود. با قراردادن گیاهانی با بافت ریز در پس‌زمینه و گیاهانی با بافت درشت در پیش‌زمینه می‌توان عمق بصری را افزایش داد. با قراردادن گیاهانی با بافت در پیش‌زمینه و گیاهانی با بافت درشت در پس‌زمینه از عمق بصری فضا کاسته می‌شود.

گیاهان و فرم زمین

کاشتن گیاهان به‌صورت متراکم در خط‌الراس‌ها می‌تواند بر ارتفاع تاکید کند.

کاشتن گیاهان در گودی‌ها فرم زمین را نشان می‌دهد.

درختان قطرات و شدت آنها را در برخورد با زمین کاهش می‌دهند. گیاهان خودروی کوتاه نیز شدت قطرات را کاهش می‌دهند و ریشه گیاهان ذرات خاک را از جداشدگی حفظ می‌کنند و مقاومت خاک را در برابر نیروی جریان آب افزایش می‌دهند. یکی از مشخصه‌های مهم گیاهان در مقابله با فرسایش میزان پوشش تاج آنها است. فرقی نمی‌کند که ground cover باشند یا درخت، هرچه پوشش آنها بیشتر باشد، فرسایش کمتر است.

برای جلوگیری از فرسایش خاک در درجه اول باید هدف ایجاد پوشش گیاهی باشد. در اغلب زمین‌ها گیاهان تنها عامل مهم کاهش فرسایش‌اند. اما در بعضی نقاط شرایط طبیعی طوری است که امکان رویدن گیاه نیست. در این حالت از روش‌های دیگری برای نفوذ دادن آب به زمین و تثبیت خاک استفاده می‌شود. روش‌هایی مانند حفر جوی‌ها یا بانکت‌ها در دامنه کوه‌ها و استعمال مالچ نفتی در تثبیت ماسه‌های روان و ... روش‌های کنترل فرسایش و رسوبات باید با توجه به شرایط سایت باشد. در اغلب زمین‌ها گیاهان تنها عامل مهم کاهش فرسایش‌اند.

نقش گیاهان در کاهش آلودگی‌ها

برای کاهش سر و صدا بهتر است از درختان پهن برگ که برگ خود را مدتی در فصل پاییز و اوایل زمستان نگه می‌دارند (بلوط و ممرز) و درختان سوزنی برگ به صورت مخلوط استفاده شود. درختان پهن برگ در فصل رویش در برابر آلودگی صوتی عایق مناسبی هستند اما در زمستان اینگونه نیست. در اطراف کارخانه‌های انرژی اتمی و محل‌های دارای راکتورهای اتمی باید از درختان سوزنی برگ و به خصوص کاج استفاده شود. در مناطقی که حشرات موذی و میکروب‌ها وجود دارند باید درختان کاج و اکالیپتوس استفاده شود. درختان پهن برگ در برابر آلودگی هوا و باران‌های اسیدی مقاومت بیشتری از خود نشان می‌دهند. برای به وجود آوردن بادشکن به کار بردن درختان سوزنی برگ مناسب‌تر است اما باید در اشکوب زیرین استفاده شوند. وقتی صدا از سطح زمین منشاء می‌گیرد معمولاً به طرف بالا حرکت می‌کند. پس از جذب به سایر فرم‌های انرژی تبدیل می‌گردد و در نهایت تبدیل به حرارت می‌شود. وقتی امواج صدا به سطحی برخورد کنند باعث ارتعاش آن می‌گردند. واضح است که صفحات نازک و سبک با سهولت بیشتری مرتعش شده و صدای بیشتری را از سطوح ضخیم جذب می‌کنند. بنابراین درختان و درختچه‌هایی که فرم و بافت باز و سبک دارند بیش از گیاهان متراکم صدا را کاهش می‌دهند. برگ‌های کرک‌دار، شاخه‌ها و تنه با پوسته خشن، ناخالصی‌های هوا مانند گرد و خاک، گرده‌های گیاهان و دود و بخارها و بوهای ناخوشایند را به خود می‌گیرند. این ذرات سپس توسط باران شسته شده و به زمین می‌ریزد. برگ‌ها مستقیماً نیز بعضی از گازها را جذب می‌کنند.

گیاهان برگ‌ریز

برای نمایش چهار فصل استفاده می‌شود. سوزنی برگ همیشه سبز: این گروه همیشه سبز بوده و به محوطه ثبات و استحکام می‌بخشند و غالباً حس شدید خصوصی بودن را القا می‌کنند.

پهن برگ همیشه سبز: در طول سال برگ‌های خود را حفظ می‌کنند. برگ‌های تیره‌رنگ و مات دارند که معمولاً بیان‌کننده رنگ‌های زنده تابستان هستند. نمونه درختان بومی شهرهای ایران عبارتند از: خوزستان و بم: نخل، خرزهره، سرخ بید، مرکبات (نارنج و لیمو و نارنگی و لیمو خارکی) تهران: نارون، چنار، گل ابریشم بودار، لاله عباسی کاشان و کرمان: سرو شیراز: شنگ، نارنج و سایر مرکبات مشهد: اشن

مصالح ساختن منظر

مواد زنده: چوب مواد غیرجاندار: سنگ، آجر، فلزات، پلاستیک‌ها سرعت افراد بر مسیرهایی که با مصالح مختلف ساخته شده است تفاوت فراوان دارد. مثلاً سرعت حرکت عابرین پیاده بر روی آسفالت خیلی بیشتر از حرکت آنان بر شن و قلوه سنگ است. همیشه مسیرهای اصلی عبور را که معمولاً سرعت حرکت بیشتری لازم است از جنس آسفالت، بتن و یا بلوک‌های بزرگ سیمانی انتخاب می‌نمایند. حرکت دوچرخه و کالسکه کودکان نیز بر این نوع کف‌پوش، صاف و بدون دست‌انداز خواهد بود.

آشنایی با برخی از گیاهان در طراحی

گیاهان زیتنی

گیاهانی که به عنوان تزئیناتی کاربرد دارند، شامل: گیاهان اهلی و یا خودرو و وحشی می‌باشند و عمر و دوامشان آنها را به گیاهان یک‌ساله، دو تقسیم‌بندی نموده‌اند. گاهی در این تقسیم‌بندی، خصوصیات دیگر گیاهان را از قبیل، مقاومت یا حساسیت به سرما، طول دوران گل‌دهی و بالاخره در گیاهان دائمی ساقه آنها از نظر علفی یا خشبی بودن مورد توجه بنابراین برای سهولت، نخست ما برخی از گیاهان در گل‌کاری جایی دارند، معرفی می‌نماییم.

۱- گیاهان یک‌ساله زیتنی

هنگامی که گیاهی طول دوران رشدش از بذر تا گل و بذر مجدد بیش از یک سال نباشد، آن گیاه را یک‌ساله می‌گویند. برخی از آنها در پاییز و بعضی دیگر در بهار کاشته می‌شوند. به عنوان نمونه تعدادی از آنها را که در طرح‌های تزئیناتی کاربرد دارند، معرفی می‌نماییم.

گل آهار

این گیاه را به فرانسه زینیا، به انگلیسی یوت انداولداج و به آلمانی تسینن می‌گویند. گل‌های آن اغلب پُرپُر، کم پُر، به رنگ‌های قرمز، قرمز تیره، زرد، سفید و گاهی دو رنگ، دارای انواع واریته‌های پابلند (۸۰ و ۶۰ سانتی‌متر) و پاکوتاه (۳۰-۲۰ سانتی‌متر) می‌باشند. ازدیاد این گیاه توسط بذر و کاشت آن در اوایل بهار در خزانه انجام می‌گیرد و در اواسط اردیبهشت به محل اصلی منتقل می‌گردد. گل آهار گیاهی آفتاب‌دوست است و برای تزئین حاشیه‌ها و قطعات پراکنده و باندهای نامنظم گل‌کاری به کار می‌رود.

گل آهار

گل اطلسی

این گیاه را به فرانسه پتونیا، به انگلیسی پتونیا و به آلمانی بالکن پتونیا می‌گویند. گل اطلسی به صورت کم پُر، پُرپُر به رنگ‌های سفید، قرمز، بنفش، صورتی، زرد، گلی و ابلق می‌باشد. در برخی از واریته‌ها اطراف گلبرگ‌ها به صورت ساده، چین و چروک دار یا شیپوری می‌باشد. ارتفاع آن در واریته‌های پاکوتاه در حدود ۱۰ تا ۱۵ سانتی‌متر و در واریته‌های پابلند به ۶۰ تا ۷۰ سانتی‌متر می‌رسد. ازدیاد آن توسط بذر و قلمه انجام می‌گیرد. چنانچه بخواهند گیاه اطلسی زودرس گردد، لازم است بذر را در اواخر زمستان در شاسی کاشته و بعد در گلدان نشا نمود. در مورد تهیه گیاه اطلسی دیررس، بذر را معمولاً در اواسط فروردین ماه در خزانه هوای آزاد می‌کارند و در اواخر اردیبهشت آنها را در بستر اصلی نشا می‌کنند. گل‌های آنها معمولاً از اول تابستان تا اواسط پاییز ظاهر می‌گردند. گیاه اطلسی برای تزئین حاشیه‌ها، تپه‌ها و جعبه‌های گل جهت پنجره‌ها و بالکن‌ها استفاده می‌شود. این گیاه دارای قطر آرامی است که هنگام خنک شدن هوا آزاد می‌گردد. گیاه اطلسی دارای واریته‌های متعدد از قبیل: پتونیا هیبریدا، پتونیا و پولاسه‌آ و... می‌باشد.